

IQTISODIYOTNI BARQARORLASHTIRISHDA CHET EL SARMOYASINI JALB KILISH VA UNDA QO'SHMA KORXONALARNING ISHTIROKI

Berdiyev Suvon Beknazarovich
ATMU, magistr

Annotatsia: Keyingi vaktlarda davlatlarda dunyo xujaligi subektlari bilan birgalikda ishlab chikarishni rivojlanishi, birgalikdagi tadbirkorlik bilan yanada bog'lab bormoqda. Qo'shma korxonalarini birgalikdagi ishlab chikarish faoliyatining internatsionallashtirilgan shakllaridan biri deb qarash mumkin

Maqolada O'zbekiston Respublikasida Qo'shma korxonalarini birgalikdagi ishlab chikarish faoliyatining internatsionallashtirilgan keng joriy etishni ta'minlash bilan bog'liq dolzarb muammolar belgilab berilgan va ularni hal etish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Xorijiy kompaniyalar, chet el investitsiyasi, xorijiy sarmoya, rezident, nerezidentlar, qo'shma korxonalar, import, eksport, tariflar.

Аннотация: В последнее время развитие совместного производства в странах-субъектах мирового хозяйства все больше становится связано с совместным предпринимательством. Совместные предприятия можно рассматривать как одну из интернационализированных форм совместной производственной деятельности.

В статье определены актуальные проблемы, связанные с интернационализацией совместной производственной деятельности совместных предприятий в Республике Узбекистан и разработаны научные предложения по их решению

Ключевые слова: Иностранные компании, иностранные инвестиции, иностранные инвестиции, резидент, нерезидент, совместные предприятия, импорт, экспорт, тарифы.

Annotation: Recently, the development of joint production in countries that are subjects of the world economy has become increasingly associated with joint entrepreneurship. Joint ventures can be considered as one of the internationalized forms of joint production activities.

The article identifies current problems associated with the internationalization of joint production activities of joint ventures in the Republic of Uzbekistan and develops scientific proposals for solving them.

Key words: Foreign companies, foreign investments, foreign investments, resident, non-resident, joint ventures, import, export, tariffs.

Kirish. Dunyo xujaligida bir vaktning uzida ishlab chikarishning xam milliy, xam internatsional kurinishdagi turlari mavjuddir. Ular amaliyotda xujalik yuritishni fakatgina turli xil shakldagi munosabatlar orkali amalga oshirishlari mumkin. Ularning hech kaysisi yakkalikda eng yaxshi natijalarga erishishga davogar bula olmaydi.¹ Munosabat shakllarining kengayishi natijasida xam vaktinchalik, xam uzok muddatga muljallangan ishlab chikarishni internatsionallashtirish vujudga keladi. MDX davlatlarining tajribalari shuni kursatadiki, chet el firmalari bilan Qo'shma korxonalar tashkil kilish milliy iqtisodiyotning tashki savdosini rivojlantirishga olib keladi.

Asosiy qism. Xalkaro Qo'shma korxonalar deganda shuni tushunish mumkinki, bunda ikki yoki undan ortik davlatlarning, ikki yoki undan ortik mulkdorlari uz kapitalarini, tajribalarini, bilimlarini birlashtiradilar va kurilgan zarar, foydalarni bir meyorida taksimlab, birgalikda

korxonani boshkaradilar. Xolkaro ishlab chikarish jarayoni katnashchilari manfaatlari umumiydir. Shu bilan birga mulkdorlik munosabati bu yerda milliy - davlat chegarasidarivojlanadi» Xozirgi sharoitda Qo'shma korxonalar, internatsionallashtirishning eng ma'kul varianti bulishi mumkin. Undan tashkari yagona internatsional iktisodiy manfaatlar va bunga mos keladigan mol - mulk munosabatlarining yigilishi bilan birgalikda dunyo xujaligi miqyosida ishlab chikarish katnashchilarinig'g sarmoya fondlari erkin kuchib yurishi mumkin. Ishlab chikarishni internatsionallashtirishning bu shakli yukori urinni egallashi mumkin. Iqtisodiy munosabatlarda Qo'shma korxonalar nima bilan namoyon bulishini kurib chikamiz. Ular utish davrida dunyo xujaligi rivojlanishining zamonaviy uziga xos xususiyati bulib xisoblanadi.

Taxlil va natijalar. Mamlakatimizning jaxon sivilizatsiyasiga keng kulamda integratsiyalashuvi, Iqtisodiyotimizga sarmoyalarni olib kirilishi uchun xukukiy va tashkiliy sharoitlar yaratildi. O'zbekistonda «ochik eshiklar» siyosati olib borilmokda, xorijiy sarmoyadorlarning tadbirkorlik faoliyati bilan shugullanishlari uchun ishonchli xukukiy kafolatlar va keng Iqtisodiyimkoniyatlar berilmokda

Xorijiy sarmoyalar uchun eng kulay tartiblar yaratilgan va ular muttasil takomillashtirib borilmokda:

Respublikada kabul kilingan konunlar va konun asosidagi xujjatlar, chet el

¹ Бейч Э. Консалтинговъи бизнес. /Пер. с англ.-СПб.: Путер, 2010.

firmalari va kompaniyalari O'zbekiston bozorlarida faol ishtirok etish uchun solik soxasidagi imtiyozlar va ragbatlantirish choralarning siyosiy va tijorat soxasidagi xavf-xatarlardan kafolatlarining yaxlit tizimini, kulay konuniy sharoitlarni yaratib berdi.²

Amaldagi konunlar buyicha chet ellik sarmoyadorlarga beriladigan asosiy kafolatlarining tulik bulmagan ruyxati kuyidagilardir:

1. O'zbekiston Respublikasidagi xorijiy investitsiyalar natsionalizatsiya va rekvizatsiya kilgnmaydi;
2. Xorijiy investorlarga konuniy faoliyat natijasida olingan foydani va boshka mablaglarni xech bir cheklovchiz chet el valyutasida chet elga utkazish kafolatlanadi. Shuningdek, import buyicha olib kiritilayotgan xom ashyo, butlovchi buyumlar va zamonaviy texnologiyalardan olingan tushumni xech moneliksiz chet el valyutasiga ayirboshlash ta'minlanadi;
3. Chet ellik jismoniy va yuridik shaxslarga davlat mulkini xususiylashtirish jarayonida, shu jumladan kuchmas mulk oldi-sotdisida erkin katnashishi kafolatlanadi. Chet ellik sarmoyadorlar mulkiy xukuklarni, shu jumladan savdo va xizmat kursatish soxasi obektlariga xamda turar joy binolari va ular joylashgan yer uchun mulk xukukini, yer va tabiiy manbalarga egalik kilish va ulardan foydalanish xukukini kulga kiritishga xaklidir;
4. Chet el sarmoyadorlari ishtirokida tashkil etilgan korxonalar uzlari ishlab chikargan maxsulotni litsenziyasiz eksport kilish va uz ishlab chikarish extiyojlari uchun maxsulotni import kilish xamda Qo'shma korxonalarining Nizom fondiga xissa kushish uchun boj tulamasdan mulk olib kirishga xaklidir.

Amaldagi konunlar chet ellik sarmoyadorlar uchun kafolatlar bilan bir katorda solik soxasida xam keng imtiyozlar beradi:

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

- Agar ular davlat investitsiya dasturiga kiritilgan loyihalarni investitsiyalashda katnashsalar, 7 yil mobaynida foydadan solik tulashdan ozod kilinadilar;

- Chet el sarmoyalari ishtirokidagi tashkil etilgan korxonalar daromadlarining ishlab chikarishini kengaytirishga va texnologiya bilan kayta

²Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 11 апрелдаги ПФ 3594-сонли "Тўғ'ридан тўғ'ри хорижий инвестисияларни жалб этишни рағ'батлантириши борасидаги қўшимча чора-тадбирлари тўғ'рисида"ги. Фармони. Ўзбекистон Республикаси Президенти девонининг наири, Хабарнома№2, 2014.

jixozlashga sarflanadigan kismi ham solikdan ozod kilinadi;

- Qo'shma korxonalarining kayta moliyalashga xamda sarmoyalarni amalga oshirish uchun olingan kreditlarni tulashga sarflanadigan mablag'lariga ham solik solinmaydi

- Chet el sarmoyasi ishtirokidagi ishlab chikarish korxonalarini uchun foydadan solik olishning tabakalshggirilgan stavkalari joriy etilgan. Bu stavkalar xorijiy investorning Qo'shma nizom fondidagi ulushi kanchaligidan kelib chikib, ular uchun solik stavkalarining tegishlicha kamaytirilishi nazarda tutiladi;

- Nizom fondida chet el sarmoyasining ulushi 30% dan ortik bulgan, kishlok xujalik maxsulotini, xalk iste'moli mollarini va kurilish materiallari, tibbiyot uskunalari, kishlok xujaligi, yengil va ozik-ovkat sanoati uchun mashina va uskunalarni ishlab chikarish xamda kayta ishlashga, ikkilamchi xom ashyo va ruzg'or chikindilarini kayta ishlashga ixtisoslashgan Qo'shma korxonalar ruyxatdan utkazilgan paytdan boshlab 2 yil mobiynida foydadan solik tulashdan ozod kilinadi. Chet ellik sherikning uz extiyojlari uchun respublikamizga olib kirayotgan mulki, chet el sarmoyalari ishtirokidagi korxonalarining nizom sarmoyasiga mulk bilan kushadigan xissasi xamda Uzbekiston Iqtisodiyotiga umumiy xajmi 50 mln.dollardan ortik mikdorda kilinadigan sarmoyalar ham boj tulashdan ozod kilinadi.³

2017 yil 1 yanvardan xorijiy sarmoyalar bilan tashkil etilgan korxonalar uchun bir nechta imtiyozlar kabul kilindi.

- nizom fondi 150 000 AKSH dollarini va xorijiy sarmoya kor'onaning 30 % kapitalini tashkil etsa 7 yil muddatga foyda soligidan ozod kilinadi;

- agarda xorijiy sarmoya 300000 AKSH dollaridan 1000000 AKSH dollargacha bulsa va nizom kapitalining 50% dan ohsa solik stavkasi 20% ga kiskaradi;

- agar sarmoya 1 mln. AKSH dollardan ohsa va 50 % nizom fondi xorijiy katnashchi tomonidan amalga oshirilsa, solik stavkasi 15 % ga pasayadi. Bulardan

tashkari, chet el sarmoyasi ishtirokidagi korxonalar respublikaning xamma

³"Ўзбекистон Республикасининг хўжалик юритувчи субъектлари томонидан хорижий мамлакатлардаги улар ташиқил этган савдо уйлари, ваколатхоналар, корхоналар орқали товарларни божхонада расмийлаштириши тартиби тўғ'рисида" низоми. Ўзбекистон Республикаси меъёрий хужжатлар тўплами, 2015 й.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

korxonalariga berilgan imtiyozlardan xam foydalanish imkoniyatiga egadirlar.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilish mumkinki, keyingi yillarda, xukumat rahbarlari tomonidan Qo'shma korxonalariga aloxida e'tibor berila boshlandi va hozirgi kunga kelib bu korxonalar uchun Xamdustlik davlatlariga karaganda yetarli Iqtisodiy xamda xukukiy infrastruktura lar yaratib berildi. Bugungi kunda respublikamiz Moliya vazirligida ruyxatdan utgan va faoliyat kursayotgan Qo'shma korxonalar sonining turt mingga yakinligi mamlakatimizdagi investitsiya ishtirokidagi xujalik subektlarini tashkil etishda ishtirok etmokdalar. Qo'shma korxonalarining eng kup mikdori Rossiya Federatsiyasi, Turkiya, Janubiy Koreya, AKSH va Pokiston davlatlari bilan xamkorlikda tuzilgan. «Chet el investitsiyalari tugrisida» va «Chet ellik inventorlar xukuklarining kafolatlari va ularni ximoya kilish choralari tutrisida»gi konunlarning kabul kilinishi xamda xayotga tadbik, etilishi xam muxim axamiyat kasb etdi.

Bu esa qo'shma korxonalar ishtirokida mamlakatimizda ishlab chiqarish integratsiyasini rivojlantirish, xorijiy investitsiyalarni kiritish borasida mamalakatimizda olib borilayotgan islohatlarni bardavom davom ettirish hozirgi global o'zgarishlarning asosiy tamoyilidir.

O'tish davrida nafakat zamonaviy jaxon xujaligi ijtimoiy - Iqtisodiy xususiyatlarida namoyon buladi, balki jaxon ishlab chikarish jarayonining tuzilishida xam namoyon buladi. Xalkaro Iqtisodiy munosabatlarining xamma boskichlarida tinchlik bilan xujalik yuritish alokalariga xam makroIqtisodiy, xam mikroIqtisodiy tomondan jalb kilinishi fakat boskichma-boskich amalga oshirilishi mumkin. Ko'rinib turibdiki, bunday yukori darajadagi xalkaro shakl ishlab chikarishni transmilliylashtiradi. Kapital olib kiradigan chet ellik katnashchi uchun Qo'shma korxonani paydo bulishi kanday axamiyatga ega bulishini kuraylik. Bu katnashuvchi uchun eng muxim axamiyat bulib, bozorga kirib borish, arzon bulgan material va mexnat resurslaridan foydalanish mumkinligi, kapitalni chetga olib chikish mumkinligi xisoblanadi. Qo'shma korxonaga chet el kapitali texnika va texnologiya kurinishida kiritilishi mumkin.

Kapitalni kabul kiladigan tomon uchun xam bu kanday axamiyatga ega bulishi anik: bu ichki bozorni tuldirish, ishlab chikarishni boshkarish buyicha zamonaviy tajribaga ega bulish, eksportga muljallangan va import urnini bosadigan tovarlarni ishlab chikarish va milliy Iqtisodiyotga garblik sherik ishlab chikarishining texnik - Iqtisodiy parametrlarini ixtisoslashtirishdan iboratdir. Milliy katnashchilarning Iqtisodiy manfaatlari bir muncha kiyinrok, kapital kabul kiladigan davlat manfaati -bu Iqtisodiyotda ilgor tarmoklarni rivojlantirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi. -Toshkent: O'zbekiston, 2012.

O'zbekiston Respublikasining "Tadbirkorlik va tadbirkorlik faoliyati erkinligini kafolatlari to'g'risida" gi Qonuni. 2012 yil 25 may.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2013 yil 5 yanvardagi "Yirik sanoat korxonalarini bilan kasanachilikni rivojlantirish asosidagi ishlab chiqarish va xizmatlar o'rtasida kooperatsiyani kengaytirishni rag'batlantirish chora tadbirlari to'g'risida"gi. Farmoni. //Xalq so'zi, 2013 yil 6 yanvar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014 yil 11 apreldagi PF 3594-sonli "To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishni rag'batlantirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi. Farmoni. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devonining nashri, Xabarnoma№2, 2014.

O‘zbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasining xorijiy mamlakatlardagi vakolatxonalarini tashkil etish to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi meyoriy xujjatlar to‘plami, 2015 y.

”O‘zbekiston Respublikasining xo‘jalik yurituvchi subektlari tomonidan xorijiy mamlakatlardagi ular tashkil etgan savdo uylari, vakolatxonalar, korxonalar orqali tovarlarni bojxonada rasmiylashtirish tartibi to‘g‘risida” nizomi. O‘zbekiston Respublikasi meyoriy xujjatlar to‘plami, 2015 y.

Бейч Э. Консалтинговый бизнес. /Пер. с англ.-СПб.: Питер, 2010.

Багиев Г.Л. Тарасевич В.М., Анн. Х. Маркетинг. - СПб.: Питер, 2012.

Панкрухин А.П. Маркетинг. - М.: Омега - Л., 2013.

Fatxuddinov R.A. Ishlab chiqarish menejmenti darslik., Toshkent:-2014, 129-141 b.b

Itolmasovich, R. A. (2024). Turizm sohasida malakali kadrlar qo‘nimsizligining holati va mavsumiylik muammosini hal etish yo‘llari borasida tavsiyalar. Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting, 4(03), 447-452.

Normamatov, I. B. (2021). Improving the Practice of Using Cashless Accounts in Uzbekistan. European Scholar Journal, 2(4), 399-402.

Шукуров, У. (2022). ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ ИҚТИСОДИЁТИДА САНОАТ КОМПЛЕКСИНИНГ ҲИССАСИ. Iqtisodiyot va ta‘lim, 23(4), 256-262.

O‘G, Z. U. B. I. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITDA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISHNING MARKETING STRATEGIYASI. TADQIQOTLAR. UZ, 33(2), 116-120.

Salyaevich, J. Q., & Pardaev, O. C. (2021). Digital Transformation: The Role of a Digital Platform based on Business Model. Middle European Scientific Bulletin, 10, 280-284.

Norboyevich, Uzoqov Jamshid, and Qulmurotov Sohibjon Jumaniyozovich. "HUDUDLARDA ASALARICHILIK TURIZIMI ORQALI TADBIRKORLIKNING YANGI YO‘NALISHINI TASHKIL ETISH VA ISH O‘RINLARINI YARATISH." Modern education and development 17.2 (2025): 379-389.

Музаффарова, К. З., & Эшмуродова, С. У. (2023). Иқтисодийнинг ривожланишида тижорат банкларининг инвестицион фаолиятининг аҳамияти. Gospodarka i Innowacje., 371-376.

Muxitdinov, X. (2023). BIZNES JARAYONLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNI MODELLASHTIRISHNING MATEMATIK VA INSTRUMENTAL USULLARI. THE INNOVATION ECONOMY, 1(01), 152-161.

Boboyeva, S., & Ergashev, J. (2024). YOSH TADBIRKORLARNI QO‘LLAB QUVVATLASHDA IMTIYOZLI KREDITLARNI AHAMIYATI. Инновационные исследования в науке, 3(4), 34-39.